

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента С. І. Дякова на дисертаційне дослідження

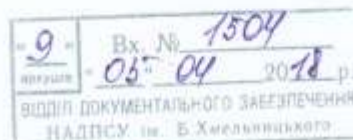
Анатолія Анатолійовича Мірошніченка

на тему “Методика формування фахових командирських
компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі
вивчення загальновійськових дисциплін”, подане на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 –
теорія та методика навчання (загальновійськові та військово-спеціальні
дисципліни)

I. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою. У сучасних умовах, практика виконання бойових завдань на державному кордоні України показує, що їх успіх, а також безпека життя і здоров'я особового складу чергової зміни прикордонного наряду та цивільного населення доволі часто залежить від командирської компетентності офіцера-прикордонника, який одноосібно приймає рішення спрямовані на забезпечення порядку у визначеній зоні відповідальності.

На сьогодні, у зоні ведення Антитерористичної операції професійна діяльність офіцерів-прикордонників характеризується ускладненням службових функцій, передбачає необхідність оперативно відтворювати знання і вміння, аналітично мислити, володіти ситуацією і компетентно діяти та управляти підпорядкованим підрозділом у складній нестандартній ситуації.

Тому в умовах ведення гібридної війни Державній прикордонній службі України потрібні такі офіцерські кадри, які уміють самостійно орієнтуватися в швидко мінливій тактичній обстановці, адекватно оцінювати її, приймати виважені й раціональні рішення та володіти сучасними тактиками та стратегіями організації оперативно-службової діяльності

(прикордонна служба, прикордонний контроль, оперативно-розшукова діяльність тощо).

Відтак, майбутні офіцери - прикордонники вже під час навчання повинні бути зорієнтовані на демократичні управлінські пріоритети, готуватися до актуалізації та саморозвитку теоретичних знань спеціальних умінь та практичних навичок щодо захисту кордонів нашої держави.

Саме тому проблематика формування командирської компетентності майбутніх офіцерів - прикордонників стало предметом авторського дослідження, яке проводилось відповідно до плану наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького в межах науково-дослідної роботи «Формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр 217-0070 I), що також свідчить про актуальність і значущість досліджуваної проблеми.

З огляду на наведені аргументи, наукові пошуки Анатолія Анатолійовича Мірошніченка мають як теоретичне так і практичне значення.

У дисертаційному дослідженні автор поставив за мету обґрунтувати й експериментально перевірити методику формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін.

Досягнення поставленої мети базується на виявленні ступеня розробленості проблеми у теоретико-практичній площині, визначенні сутності і структури фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз тексту дисертації та автореферату свідчить, що дисертантом опрацьована достатня кількість літературних джерел, що позначилося на глибокому аналізі теоретичних основ проблеми.

2. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає у тому, що автором:

уперше обґрунтовано педагогічні умови (використання можливостей загальновійськових дисциплін у розвитку мотивації курсантів до формування фахових командирських компетентностей; застосування форм і методів інтерактивного навчання на заняттях із загальновійськових дисциплін; оновлення змісту загальновійськових навчальних дисциплін відповідно до сучасних викликів і загроз оперативної-службової діяльності; спрямування діяльності курсантів на самовдосконалення фахових командирських компетентностей у процесі вивчення загальновійськових дисциплін) і розроблено методичку формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін;

удосконалено: зміст критеріїв сформованості фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників та їх показники: мотиваційно-пізнавальний (показники: ставлення до засвоєння практичної частини блоку загальновійськових дисциплін, усвідомлення важливості фахових командирських компетентностей у майбутній професійній діяльності, прагнення до їх самовдосконалення); навчально-результативний (показники: засвоєння змісту загальновійськових дисциплін, обізнаність із формами і способами застосування командирських умінь та навичок, здатність до прийняття командирських рішень у повсякденній діяльності); діяльнісно-поведінковий (показники: здатність до самовдосконалення фахових командирських компетентностей у професійній діяльності, здатність оцінювати фахові командирські компетентності – власні та молодших колег, уміння формувати фахові командирські компетентності у молодших колег); характеристику рівнів сформованості цих компетентностей (високий, середній, низький);

Певний інтерес становить подальший розвиток розуміння сутності фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-

прикордонників як сукупності знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей, а також досвіду командирської діяльності, набутих у процесі фахової підготовки, що забезпечують здатність здійснювати командування (керівництво) підпорядкованим підрозділом шляхом використання наданих повноважень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблено програму реалізації методики формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін «Школа командирської майстерності», удосконалено зміст навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Тактика загальновійськових підрозділів» з метою активізації формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників. Розроблено методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін, а також «Порадник майбутньому командиру».

Матеріали дослідження можуть бути використані у фаховій підготовці персоналу ДПСУ, під час викладання загальновійськових дисциплін («Тактика загальновійськових підрозділів», «Тактико-спеціальна підготовка», «Основи бойового забезпечення», «Воєнне мистецтво у війнах та збройних конфліктах», «Стройова підготовка», «Статути Збройних Сил України та їх практичне застосування»), для розробки програм стажування курсантів у підрозділах (органах) охорони державного кордону.

Розроблені у дослідженні методика й методичні рекомендації за умов адаптації можуть бути використані в освітньому процесі ВВНЗ різних відомств під час викладання загальновійськових дисциплін, а також для проведення занять із різними категоріями персоналу, на курсах перепідготовки і підвищення кваліфікації, у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів військових формувань та правоохоронних органів.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Військової академії, м. Одеса (акт реалізації від 03.10.2017), Національної академії Національної гвардії України (акт реалізації від 13.11.2017), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт реалізації від 05.09.2017), Навчального центру Державної прикордонної служби України імені генерал-майора І. Ф. Момота (акт реалізації від 14.12.2017).

3. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми і ступінь її розробленості, визначено, об'єкт, предмет, мету, завдання наукового дослідження.

Основна частина дисертації має чітку структуру. У **першому розділі** – «Формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників як педагогічна проблема» – з'ясовано стан проблеми дослідження, висвітлено теоретичні основи формування професійної компетентності фахівців; визначено сутність і зміст фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників.

На наше переконання, вдалим є визначення автором сутності фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників як сукупності знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей, а також досвіду командирської діяльності, набутих у процесі фахової підготовки, що забезпечують здатність здійснювати командування (керівництво) підпорядкованим підрозділом шляхом використання наданих повноважень.

Не можна не погодитись з дисертантом, що формування фахових командирських компетентностей є важливим елементом фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

У **другому розділі** – «Методичні основи формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у

процесі вивчення загальновійськових дисциплін» – визначено критерії, показники й охарактеризовано рівні сформованості фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників; проаналізовано стан сформованості цього феномена; визначено педагогічні умови й розроблено методику формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін.

Критеріями сформованості фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників автор визначає мотиваційно-пізнавальний, навчально-результативний, діяльнісно-поведінковий.

Заслугує на позитивну оцінку розроблена Мірошніченком А.А. методика формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін «Школа командирської майстерності», до якої дисертантом віднесено цільовий, організаційний, змістовий і результативний компоненти. Цільовий компонент методики відображається в меті вивчення цих дисциплін і реалізується через вирішення завдань освітнього процесу. Організаційний компонент методики являє собою сукупність педагогічних умов. Змістовий компонент методики охоплює комплекс форм, методів і прийомів формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників відповідно до завдань педагогічного експерименту. Під час експериментального навчання форми, методи і прийоми використано комплексно, хоча завдання щодо формування кожного складника фахових командирських компетентностей мають свою специфіку. З урахуванням структури досліджуваного феномена зміст методики містить такі блоки: «Школа лідерства командира», «Школа командира-організатора», «Школа комунікативного мистецтва командира», кожен з яких передбачає форми, методи, засоби і прийоми формування лідерських, організаторських і комунікативних компетенцій у процесі вивчення загальновійськових дисциплін. Результативний компонент методики формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у

процесі вивчення загальновійськових дисциплін являє собою опис очікуваного результату впровадження визначених педагогічних умов із застосуванням визначених критеріїв і показників сформованості зазначеного феномена.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін» – висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи з перевірки дієвості педагогічних умов і методики формування ФКК майбутніх офіцерів-прикордонників «Школа командирської майстерності».

Схвальним є те, що достовірність теоретичних положень і практичних результатів дисертаційного дослідження Анатолія Анатолійовича досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки проведеному констатувальному та формувальному етапів експерименту. Якісний та кількісний аналіз результатів експериментальних досліджень наочно ілюструється численними таблицями, що надає висновкам, теоретичним положенням, практичним результатам логічності та переконливості.

Загальні висновки адекватно відображають зміст виконаного дослідження, а додатки, які мають дуже цікаві матеріали, вдало його коментують та доповнюють.

4. Аналіз змісту автореферату. Кількість віддрукованих праць за темою дисертації (22 наукові праці, із них 1 навчально-методичний посібник, 6 наукових статей (1 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 2 статті – в іноземному і наукометричному виданнях, 11 публікацій – у матеріалах наукових конференцій) дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено методику дослідження, наукові результати і основні висновки. Автореферат дисертаційної роботи в цілому відповідає за своїм змістом та структурою дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті відображені у дисертаційній роботі.

5. Дискусійні положення та зауваження до роботи. Є всі підстави для високої оцінки дисертаційного дослідження Мірошніченка Анатолія Анатолійовича як самостійної та завершеної праці, проте доцільно висловити окремі побажання, вказати на дискусійні моменти та неточності.

1. Вважаємо, що у науковій новизні авторів доцільно було б зазначити про значущість запропонованих ним складових командирської компетентності, а саме: лідерські, організаційні та комунікативні компетенції та більш ґрунтовніше зупинитися на їх педагогічній характеристиці.

2. Визначені та запропоновані автором педагогічні умови є досить універсальними, що з одного боку дозволяє застосовувати їх для підготовки будь яких фахівців силових структур, а з іншого не повною мірою відображають специфіку формування саме командирської компетентності майбутніх офіцерів - прикордонників.

3. У параграфі 1.1 (с. 94–98), детально розглянуто компетентністний підхід, який автором визначено як основний у формуванні командирської компетентності у ході фахової підготовки, в подальшому у параграфі 2.4 (с. 136–152), авторська методика ґрунтується вже на суб'єкт-суб'єктному підході, хоча в описовій частині цього педагогічного підходу основна увага акцентується на важливості самостійної навчальної діяльності курсанта (самооцінка, самоаналіз, самовдосконалення), що на нашу думку передбачає застосування вже суб'єктно-діяльнісного підходу.

4. У другому розділі автором детально розглянуті всі організаційні форми освітньої діяльності під кутом педагогічних умов формування командирської компетентності, окрім самостійної роботи. Поза увагою дисертанта також залишилася діяльність факультативів, професійних гуртків та гуртків військово-наукових товариств які на нашу думку разом із військовим стажуванням відіграють не останню роль у вирішенні наукових завдань даного дослідження.

5. Доказовість отриманих у роботі наукових результатів була б ще більш аргументованою якщо б автором була спроектована педагогічна

5. Дискусійні положення та зауваження до роботи. Є всі підстави для високої оцінки дисертаційного дослідження Мірошніченка Анатолія Анатолійовича як самостійної та завершеної праці, проте доцільно висловити окремі побажання, вказати на дискусійні моменти та неточності.

1. Вважаємо, що у науковій новизні авторові доцільно було б зазначити про значущість запропонованих ним складових командирської компетентності, а саме: лідерські, організаційні та комунікативні компетенції та більш ґрунтовніше зупинитися на їх педагогічній характеристиці.

2. Визначені та запропоновані автором педагогічні умови є досить універсальними, що з одного боку дозволяє застосовувати їх для підготовки будь яких фахівців силових структур, а з іншого не повною мірою відображають специфіку формування саме командирської компетентності майбутніх офіцерів - прикордонників.

3. У параграфі 1.1 (с. 94–98), детально розглянуто компетентністний підхід, який автором визначено як основний у формуванні командирської компетентності у ході фахової підготовки, в подальшому у параграфі 2.4 (с. 136–152), авторська методика ґрунтується вже на суб'єкт-суб'єктному підході, хоча в описовій частині цього педагогічного підходу основна увага акцентується на важливості самостійної навчальної діяльності курсанта (самооцінка, самоаналіз, самовдосконалення), що на нашу думку передбачає застосування вже суб'єктно-діяльнісного підходу.

4. У другому розділі автором детально розглянуті всі організаційні форми освітньої діяльності під кутом педагогічних умов формування командирської компетентності, окрім самостійної роботи. Поза увагою дисертанта також залишилася діяльність факультативів, професійних гуртків та гуртків військово-наукових товариств які на нашу думку разом із військовим стажуванням відіграють не останню роль у вирішенні наукових завдань даного дослідження.

5. Доказовість отриманих у роботі наукових результатів була б ще більш аргументованою якщо б автором була спроектована педагогічна

модель формування командирської компетентності та запропоноване власне визначення розробленої методики формування командирської компетентності, а до її структури поруч з методичними прийомами, методами і формами увійшли б інноваційні концепції, технології та отримані результати навчання.

6. Загальні висновки і оцінка дисертації. Проте, висловлені дискусійні положення та зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Завдання, які поставлені дисертантом, виконані. Автореферат дисертації повністю відповідає її змісту. Опубліковані автором наукові праці розкривають основний зміст дисертації. В цілому дисертація є самостійним завершеним дослідженням, в якому одержані нові науково обгрунтовані результати. Вона відповідає вимогам, які встановлені у пп. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор Мірошніченко Анатолій Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – “Теорія та методика навчання” (загальновійськові та військово-спеціальні дисципліни).

Офіційний опонент

Начальник кафедри інженерних спеціальних дисциплін
факультету підготовки спеціалістів бойового

(оперативного) забезпечення Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

кандидат педагогічних наук, доцент

 С. І. ДЯКОВ

Підпис С.І. Дякова засвідчую:

Заступник начальника Національної академії сухопутних

військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з наукової роботи

кандидат історичних наук, доцент

 В. С. СОСАРЕНКО